

УДК 159.9:37.048.45

ІГОР УЛИЧНИЙ

м. Кропивницький

UlychIL@gmail.com

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ В СУЧАСНІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

У статті досліджено сутність, роль та механізми реалізації психологічної підтримки особистості учня в процесі професійної орієнтації в сучасній загальноосвітній школі. Наголошено на важливості особистісно орієнтованого підходу до профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю, висвітлено його значення в ефективному вирішенні проблеми професійного самовизначення школярів. Визначено принципи, завдання та методи психологічної підтримки особистості учня в процесі шкільної профорієнтаційної роботи. Охарактеризовано основні напрямки профорієнтаційної роботи шкільного психолога, відзначено необхідність та розкрито зміст його тісної співпраці з класним керівником у наданні системної і кваліфікованої допомоги учням в їх професійному самовизначенні.

Ключові слова: психологічна підтримка, особистість учня, професійна орієнтація, професійне самовизначення, психологічне консультування, психологічна діагностика.

В умовах формування економіки знань та інноваційного розвитку визначальними чинниками конкурентних переваг держави в міжнародній спільноті, джерелом добробуту і якості життя населення є високі технології, знання, інтелект, людський капітал. Кардинальні зміни характеру і мети праці висувають нові вимоги до сучасної загальноосвітньої школи. Серед пріоритетних завдань діяльності керівників освітніх закладів, педагогів, шкільних психологів є створення сприятливих умов для професійного вибору, самовизначення й самореалізації особистості учнів.

Система шкільної профорієнтації повинна забезпечити учнів необхідними знаннями про світ професій, вміннями об'єктивно оцінювати свої індивідуальні особливості, надати всебічну інформацію про потреби та запити ринку праці. Психологічна підтримка особистості школяра в процесі професійної орієнтації має на меті допомогти якнайточніше обрати спочатку спеціальність у вузі, а потім власне професію, що за всіма характеристиками відповідала б здібностям, індивідуальним якостям і професійним мотивам молодих людей.

Дослідженню проблем профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю, питань професійного самовизначення школярів присвячено роботи К. Абульханової-Славської, Г. Балла, Л. Божович, М. Бруєнко, О. Вітковської,

Ю. Гільбуха, М. Гінзбурга, Д. Закатнова, Л. Йовайши, Є. Климова, М. Лукашевича, В. Мадзігона, В. Моляко, В. Мясичева Є. Павлютенкова, М. Пряжникова, А. Сазонова, В. Симоненка, М. Тиценка, Д. Узнадзе, Б. Федоришина, С. Чистякової, В. Чебишевої, М. Янцура та ін. Однак сьогодні з особливою гостротою постає проблема психологічної підтримки особистості учня в процесі професійного самовизначення та формування потенціалу професійного самовдосконалення.

Метою статті є дослідження стану та напрямів удосконалення психологічної підтримки особистості учня в процесі професійної орієнтації в сучасній загальноосвітній школі.

Концепція нової української школи передбачає спрямування навчально-виховного процесу на формування випускника як цілісної особистості, усебічно розвиненої, здатної до критичного мислення [6]. Загальна середня освіта як основна ланка безперервної освіти забезпечує становлення учня як особистості, закладає фундамент для успішної самореалізації людини впродовж життя. Це актуалізує питання особистісного, соціального, життєвого, професійного, морального самовизначення учнівської молоді.

С. Рубінштейн розглядає самовизначення особистості в контексті проблеми самодетермінації. Вчений вважає, що специфіка людського

існування полягає в мірі співвіднесення самовизначення і визначення іншими (умовами, обставинами) [8, 114].

Основу самовизначення в старшому підлітковому і юнацькому віці становить особистісне самовизначення, яке має ціннісно-смыслову природу і пов'язане із визначенням ставлення до суспільно виробленої системи цінностей, із намаганням знайти сенс свого існування.

Особистісне самовизначення є основним психологічним новоутворенням раннього юнацького віку, оскільки саме в самовизначенні концентрується те істотне й нове, що з'являється в житті старшокласників, у вимогах до кожного з них. Це багато в чому характеризує соціальну ситуацію розвитку, у якій відбувається формування особистості в цей період [2].

Професійне самовизначення за ствердженням К. Абульханової-Славської означає спосіб включення особистості у професію, спосіб її самовизначення в професії і характер самовираження у професійній діяльності. Центральним моментом самовизначення виділяється власна активність особистості щодо зайняття нею певної життєвої позиції. Самовизначення трактується як усвідомлення особистістю своєї позиції, яка формується всередині координат системи людських взаємовідносин. При цьому наголошується, що від того, як складається система відносин (до колективного суб'єкта, до свого місця в колективі, до колег) залежить самовизначення і суспільна активність особистості [1, 145–197].

Проблема професійного самовизначення особливо гостро постає в старшому підлітковому віці. Саме в цей віковий період у молодій людині розпочинається становлення «Я-концепції», яка, зокрема, включає таку складову, як професійне «Я», і, в зв'язку з закінченням II ступеня загальноосвітньої школи, постає дилема: вибір профілю, бажано професійно зорієнтованого, навчальної спеціалізації у старшій школі або набуття початкової професійної підготовки у професійному навчальному закладі. Тому період навчання у 8–9 класах загальноосвітньої школи передбачає надання учневі інтенсивної профорієнтаційної допомоги [4, 80].

У старшокласників домінуюче місце займають мотиви, пов'язані з самовизначенням та підготовкою до самостійного життя. Ці мотиви отримують особистісний смисл та стають дієвими. Навчально-виховний процес старшої школи має бути зорієнтованим на формування у старшокласників психологічної готовності до дорослого життя. Причому одним із критеріїв психологічної готовності є наявність потреб та здібностей, що дозволяють випускнику школи найповніше реалізувати себе у професійній діяльності. Початковою стадією професійного виховання учнівської молоді є профорієнтація, яка охоплює комплекс психолого-педагогічних заходів, спрямованих на оптимізацію процесу вибору молоді людиною своєї майбутньої професії відповідно до індивідуальних нахилів, уподобань, здібностей і суспільної потреби [9, 277].

Серед пріоритетних завдань сучасної загальноосвітньої школи важливим є проведення системної та кваліфікованої профорієнтаційної роботи, формування в учнів свідомого підходу до вибору професії у відповідності з інтересами, станом здоров'я, індивідуальними особливостями та з урахуванням суспільних потреб в кадрах. Як спеціально організована система виховної й освітньої роботи, профорієнтація передбачає формування професійної спрямованості учнів, їхньої здатності свідомо обирати професію із врахуванням суспільних потреб та надання їм допомоги у професійному самовизначенні.

Особистісно орієнтований підхід до профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю передбачає своєчасну підтримку та розвиток тих особливостей та характеристик особистості, які будуть передумовою для майбутньої успішної професійної діяльності, сприятимуть пізнанню оточуючого світу, самопізнанню, самореалізації особистості, усвідомленню її власної ролі у виборі професії, прийняттю відповідальності за нього [7, 28–29].

Психологічна підтримка в процесі професійної орієнтації спрямована на сприяння соціально-професійному самовизначенню особистості в ході формування її здібностей, ціннісних орієнтацій і самосвідомості, підвищенню її конкурентоспроможності на ринку праці та адаптованість до умов реалізації власної

професійної кар'єри. Основними напрямками психологічної підтримки є:

- психологічна профілактика – сприяння повноцінному психічному розвитку особистості, малих груп і колективів, попередження можливих особистісних і міжособистісних проблем неблагополуччя і соціально-психологічних конфліктів, включаючи вироблення рекомендацій щодо поліпшення соціально-психологічних умов самореалізації особистості, малих груп і колективів з урахуванням розвитку соціально-економічних відносин;
- психологічне консультування – надання допомоги особистості в її самопізнанні, становленні адекватної самооцінки та адаптації в реальних життєвих умовах, формуванні ціннісно-мотиваційної сфери, подоланні кризових ситуацій і досягненні емоційної стійкості, що сприяє безперервному особистісному зростанню і саморозвитку;
- психологічна корекція – активний психолого-педагогічний вплив, спрямований на усунення відхилень у психічному та особистісному розвитку, гармонізацію особистості та міжособистісних відносин.

Психологічна підтримка особистості учня в процесі профорієнтаційної роботи в загальноосвітній школі повинна базуватись на таких принципах:

- сприймання учня не як об'єкта профорієнтаційного впливу, а як суб'єкта власного професійного самовизначення і розвитку;
- акцентування уваги на розвитку тих особистісних якостей та вмінь, які дають можливість в майбутньому самостійно корегувати свій професійний вибір із врахуванням динамічних змін на ринку праці;
- побудова профорієнтаційної роботи на основі психологічних знань про закономірності процесу професійного самовизначення і розвитку, про методи дослідження особистості;
- орієнтація на особливості особистості учня, що стосується насамперед індивідуальних форм роботи;
- врахування в процесі формування готовності старшокласників до професійного самовизначення не тільки існуючої ситуації на ринку праці, а й прогнозованих змін у світі професій та в сфері попиту на робочу силу.

Основними завданнями профорієнтаційної роботи психолога є вивчення здібностей та нахилів учнів з метою правильного вибору ними професії, надання рекомендацій у пошуку психологічно виправданих програм індивідуального навчання, визначення шляхів саморозвитку та самовиховання учнів [3, 590]. У своїй діяльності з профорієнтації шкільний психолог: вивчає професійні інтереси і схильності учнів; здійснює моніторинг готовності до профільного і професійного самовизначення шляхом анкетування учнів та їхніх батьків; проводить заняття з елементами тренінгу з профорієнтації учнів; проводить бесіди; здійснює психологічні консультації з урахуванням вікових особливостей дітей; сприяє формуванню в учнів адекватної самооцінки; залучає батьків до виступів перед школярами з розповідями про свої професії; допомагає класному керівнику в аналізі та оцінці інтересів і схильностей учнів.

Основними методами психологічної підтримки особистості учня в процесі шкільної профорієнтаційної роботи є: психологічне просвітництво; психологічне консультування; психологічна діагностика; психологічний тренінг; психологічна корекція; інші індивідуальні та групові методи психологічної роботи.

Професійне просвітництво – ознайомлення учнів з різноманітними видами трудової діяльності, з потребами компаній в кадрах, з вимогами, яким повинна відповідати людина для заняття тим чи іншим видом трудової діяльності, з психофізіологічними і соціально-економічними особливостями різних професій, з можливостями вдосконалення та професійного зростання в процесі трудової діяльності. Метою професійного просвітництва є формування у молоді професійних намірів, заснованих на усвідомленні людиною своїх психофізіологічних можливостей і соціально-економічних потреб.

Психологічне просвітництво пов'язане із формуванням в учнів, вихованців та їхніх батьків, у педагогічних працівників і керівників освітніх установ потреби в психологічних знаннях, бажання використовувати їх в інтересах власного розвитку.

Серед просвітницьких та інформаційно-довідкових методів професійної орієнтації

школярів можна виокремити такі найбільш дієві:

- професіограми – короткі описи професій;
- екскурсії школярів на підприємства і в навчальні заклади;
- зустрічі школярів із фахівцями різних професій;
- пізнавальні та просвітницькі лекції про шляхи вирішення проблем самовизначення;
- профорієнтаційні уроки зі школярами;
- навчальні фільми і відеофільми;
- різні «ярмарки професій» та їх модифікації, які вже показали свою ефективність профорієнтаційної допомоги не тільки безробітним, але й випускникам шкіл.

Професійна консультація є типом психологічного консультування, оскільки у центрі профконсультації перебуває особистість у всій своїй складності психологічної структури, з індивідуальними проявами психологічних функцій, потреб, інтересів, домагань, профорієнтаційною позицією. Професійна консультація ґрунтується на активній пізнавальній діяльності клієнта, на його пізнавальних потребах, розкритті психологічної сутності різних професій, збагаченні досвіду самоаналізу, самооцінки, рефлексії, цілепокладання [5, 59].

Професійне консультування в загальноосвітній школі передбачає насамперед надання кваліфікованої допомоги психолога учням в їх професійному самовизначенні, а також складання рекомендацій щодо вибору професійної діяльності, яка найбільшою мірою відповідає їх фізіологічним, психологічним і психофізіологічним особливостям, що визначаються в результаті проведення спеціальної діагностики. Професійне консультування педагогів здійснюється з метою їх ознайомлення з інтересами та потребами професійного самовизначення учнівської молоді для подальшого їх врахування у навчально-виховній діяльності та організації шкільних заходів із профорієнтаційної роботи. Професійне консультування батьків спрямоване на надання їм психологічної допомоги у визначенні майбутньої професії дітей.

Для ефективної реалізації головного завдання профконсультації, на думку Б. Федоришина, потрібно відокремити конкретні за-

вдання, які, з одного боку, відображають зміст та головну думку професійної консультації, а з іншого – визначають шляхи пошуку та вдосконалення її методичних основ.

У професійній консультації Б. Федоришин виділяє три групи спеціальних завдань:

- 1) психологічний аналіз особистості школяра;
- 2) співвідношення психологічних структур особистості та професії;
- 3) визначення шляхів подальшого розвитку особистості, цілеспрямованого вдосконалення її психологічної структури.

Ці групи завдань тісно пов'язані між собою. Насправді, неможливо допомогти учневі у «примірюванні» його до професії та професії до нього (друга група завдань), попередньо не з'ясувавши його здібності та можливості (перша група). І так само не можна давати рекомендації учневі про необхідність розвитку тих чи інших психічних функцій, властивостей, якостей (третья група) без порівняльного аналізу можливостей особистості та вимог професії (друга група). При вирішенні цих завдань виявляються ті суб'єктивні фактори, якими обумовлюється правильний вибір професії та успішність діяльності в ній [10].

Професійна психологічна консультація проводиться у формі групової й індивідуальної роботи із школярами. Групова профконсультація полягає в проведенні попередньої бесіди на профінформаційну тему – про особистісний зміст вибору професії, про формування адекватної мотивації професійного самовизначення, соціальну значимість праці, про виявлення професійних інтересів і схильностей і т.д. Індивідуальне психологічне консультування орієнтується на особливості приватних проблем і питань, пов'язаних з вибором професії.

Професійна діагностика передбачає вивчення індивідуальних психологічних особливостей учнів, визначення їх інтересів, нахилів, здібностей. Це фундамент, на якому формується професійне самовизначення особистості.

Для групових досліджень професійних інтересів і нахилів учнів, які здійснюються з метою стимулювання самопізнання, активізації соціального та професійного самовизначення, доцільно використовувати:

- карту інтересів, розроблену Голомштоком, яка дає змогу краще та повніше розглядити індивідуальні психологічні особливості учнів: їх пізнавальну спрямованість, широту або вузькість діапазону їх інтересів, інтенсивність прояву тих чи інших інтересів;
- диференційно-діагностичний опитувальник Климова, який вказує на схильність особистості до відповідної сфери діяльності за предметом праці: «людина-природа», «людина-техніка», «людина-людина», «людина-знакова система», «людина-художній образ»;
- опитувальник професійної спрямованості Голанда, який визначає ступінь зв'язку типу особистості зі сферою професійної діяльності, до якої в неї є природні нахили. Успішність професійної діяльності, задоволеність нею залежить передовсім від відповідності типу особистості типу професійного середовища;
- шкільний тест розумового розвитку, який показує загальний рівень інтелектуального розвитку та виявляє галузі знань, найбільш засвоєні учнем, які можуть бути основою подальшої профілізації навчання.

Проведення психологічного профорієнтаційного тренінгу здійснюється з метою допомогти учням зорієнтуватися у світі сучасних професій, здійснити професійне самовизначення з урахуванням психолого-індивідуальних особистісних властивостей. В програмі тренінгу використовуються вправи, ігри профорієнтаційного змісту, що дають можливість створити позитивне середовище, в якому учні можуть навчатися новим способам дій і поведінковим реакціям, експериментувати з новими стратегіями у вирішенні проблем, усвідомлено поставитися до вибору майбутньої професійної діяльності. Як приклад, можна навести використовувані у практиці вітчизняної загальноосвітньої школи тренінги «Моя професія – мій життєвий вибір», «Карта життя: самостійний вибір майбутньої професії», «Знайди свій шлях», «На порозі професійного вибору», «Світ професій і твій вибір» та ін.

Психологічна корекція означає активний психолого-педагогічний вплив, спрямований на усунення відхилень у психічному та особистісному розвитку, гармонізацію особистості і

міжособистісних відносин. Як метод психологічної підтримки в процесі професійної орієнтації, психологічна корекція пов'язана з умінням реально оцінювати власні здібності, здатністю до аналізу змісту і завдань професійної діяльності і співставлення її вимог з можливостями майбутнього фахівця. Суттєвим у цьому є формування особистісної відповідальності за власний професійний розвиток і професійну самореалізацію.

Тобто, в узагальненому виді профорієнтаційна робота шкільного психолога здійснюється за двома напрямками:

- проведення інформаційно-просвітницької роботи, яка спрямована на розвиток психологічної культури учнів, поглиблення знань з психології;
- проведення індивідуальних консультацій з підлітками і юнаками, які передбачають діагностику, корекцію і власне консультацію. Організація індивідуальної профконсультації дає можливість шляхом діагностики здібностей виявити індивідуальність, потенційні можливості і певним чином впливати на їх формування.

У своїй діяльності шкільний психолог повинен опиратися, перш за все, на класного керівника, який на рівні класу координує всю навчально-виховну роботу, спостерігає кожного учня в навчальній і позакласній роботі, активно спілкується з сім'єю учня. Зміст роботи класного керівника з проблем профорієнтації має полягати у вивченні і розвитку пізнавальних інтересів, схильностей, індивідуальних особливостей учнів, підвищенні їх активності у професійному самовизначенні, складанні програм самопідготовки школярів і формуванні обґрунтованих професійних планів, що, безперечно, неможливо без участі психолога.

З метою сприяння формуванню стійких професійних намірів, класний керівник разом з шкільним психологом допомагає учням скласти програму індивідуальної самопідготовки до професійного самовизначення, яка включає: постійне підвищення інформованості учня про обрану сферу професійної діяльності; організацію посильної участі школяра в оволодінні найпростішими навичками в обраній ним професійній діяльності (факультативи, гуртки, спецшколи); розвиток процесів

самопізнання учнів (саморегуляція, самоконтроль, самоаналіз).

Профорієнтаційна робота класного керівника відбувається під безпосереднім керівництвом шкільного психолога. Позитивні результати дає залучення до цієї роботи батьків.

Надання психологічної підтримки в процесі профорієнтації школярів повинно здійснюватися за умови поєднання профорієнтаційної роботи з предметною підготовкою, впровадження інноваційних технологій навчання, всебічного сприяння самоактуалізації особистості учня, його підготовки до подальшого освоєння певної професії.

Таким чином, важливим завданням навчально-виховного процесу в сучасній загальноосвітній школі є професійна орієнтація учнівської молоді на усвідомлений вибір професії. Особистісно орієнтований підхід у шкільній профорієнтаційній роботі вимагає ефективного використання потенційних можливостей учня, спрямованих на формування самостійного вибору професії залежно від його індивідуальних особливостей. Психологічна підтримка особистості школяра в процесі професійної орієнтації полягає в активному сприянні його професійному самовизначенню, формуванню готовності до усвідомленого і самостійного планування, корегування і реалізації своїх професійних планів і перспектив. Подальших досліджень у цьому відношенні потребує проблема психологічного супроводу профільного навчання старшокласників.

IGOR ULYCHNYI
Kropyvnytskyi

PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF PERSONALITY OF STUDENT IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL ORIENTATION AT MODERN GENERAL SCHOOL

The essence, role and mechanisms of realization of the psychological support of the student's personality in the process of vocational guidance in the modern general education school are investigated in the article. The importance of the person oriented approach to vocational guidance work with students is emphasized, its importance in effective solution of the problem of professional self-determination of schoolchildren is highlighted. The principles, tasks and methods of psychological support of the student's personality in the process of school career-oriented work are defined. The main directions of the vocational guidance work of the school psychologist are characterized, the need and the content of his close cooperation with the class teacher in providing systematic and qualified help to students in their professional self-determination is noted.

Key words: psychological support, student personality, professional orientation, professional self-determination, psychological counseling, psychological diagnostics.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности [Текст] / Ксения Александровна Абульханова-Славская. — М. : Наука, 1980. — 335 с.
2. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте [Текст] / Л. И. Божович. — СПб. : Питер, 2009. — 400 с.
3. Бруенко М. Особливості профорієнтаційної роботи психолога із старшокласниками загальноосвітньої школи / М. О. Бруенко // Молодий вчений. — 2016. — № 3. — С. 588—592.
4. Закатнов Д. О. Технології підготовки учнівської молоді до професійного самовизначення : монографія / Д. О. Закатнов ; НАПН України ; Ін-т проф. техн. освіти. — К. : Педагогічна думка, 2012. — 160 с.
5. Євдокимова Н. Професійне консультування як засіб професіоналізації особистості / Н. Євдокимова, Л. Опанасенко // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки. — 2016. — № 1. — С. 58—64.
6. Концепція нової української школи. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mon.gov.ua/Новини%202016/12/05/konczepczya.pdf>. — Текст з екрана.
7. Лукашевич Н. П. Психология труда : учеб.-метод. пособ. / Н. П. Лукашевич, И. В. Сингаевская, Е. И. Бондарчук / [под ред. Н. П. Лукашевича]. — 2-е изд., доп. и перераб. — К. : МАУП, 2004. — 112 с.
8. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии / Отв. ред. Е. В. Шорохова. — [2-е изд.]. — М. : Педагогика, 1976. — 416 с.
9. Уличний І. Л. Розвиток особистості старшокласника в умовах активізації механізмів професійного самовизначення / І. Л. Уличний // Проблеми загальної та педагогічної психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка Національної АПН України [за ред. С. Д. Максименка]. — Т. XIII, част. 7. — К., 2011. — 300 с.
10. Федоришин Б. О. Психолого-педагогічні основи професійної орієнтації: дис. доктора психол. наук: 19.00.07 / Федоришин Борис Олексійович. — К., 1996. — 389 с.

ИГОРЬ УЛИЧНЫЙ
г. Кропивницький

ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПОДДЕРЖКА ЛИЧНОСТИ УЧЕНИКА В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ОРИЕНТАЦИИ В СОВРЕМЕННОЙ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ

В статье исследована сущность, роль и механизмы реализации психологической поддержки личности ученика в процессе профессиональной ориентации в современной общеобразовательной школе. Отмечена важность личностно ориентированного подхода к профориентационной работе с учащейся молодежью, освещено его значение в эффективном решении проблемы профессионального самоопределения школьников. Определены принципы, задачи и методы психологической поддержки личности ученика в процессе школьной профориентационной работы. Охарактеризованы основные направления профориентационной работы школьного психолога, отмечена необходимость и раскрыто содержание его тесного сотрудничества с классным руководителем в предоставлении системной и квалифицированной помощи ученикам в профессиональном самоопределении.

Ключевые слова: психологическая поддержка, личность ученика, профессиональная ориентация, профессиональное самоопределение, психологическое консультирование, психологическая диагностика.

Стаття надійшла до редколегії 10.04.2017

УДК 159.9:618.2+618.4]:61

ЮЛИЯ ЧИСТОВСЬКА
м. Черкаси
j.chystovska@ukr.net

ПСИХОФІЗИОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РИС ОСОБИСТОСТІ

У статті представлено результати теоретичного аналізу психофізіологічних детермінант деяких рис особистості та результати експериментального дослідження залежностей між рисами особистості і деякими психофізіологічними показниками. Проведено експериментальне дослідження, яке дало змогу встановити, що існує зв'язок лише між деякими рисами особистості з властивостями нервової системи.

Вивчено параметри нейродинамічних функцій, а саме: характеристики максимальної швидкості переробки інформації з диференціюванням позитивних і гальмівних подразників, а також загальної кількості перероблених сигналів.

Ключові слова: психофізіологічні показники, нейродинамічні функції, темперамент, риси особистості, активність, емоційність.

Психологія і фізіологія людини нерозривно пов'язані і взаємно впливають одна на одну впродовж всього життя, хоч і відношення до такої єдності не завжди було однозначним. На сьогоднішній день, деякими як зарубіжними, так і вітчизняними вченими доведено, що риси особистості частково обумовлені спадковістю, а це значить, що в них є фізіологічна основа. Але яка ця фізіологічна основа? Пошуки відповіді на це питання лише розпочинаються.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ще в тридцяті роки Л. С. Виготський і

С. Л. Рубінштейн, всупереч поширеній на той час тенденції у вітчизняній психології до нівелювання індивідуальних властивостей з надмірним акцентом уваги на моделі соціально бажаної особистості, все ж вказували на значимість вроджених, успадкованих від батьків особливостей людини у формуванні особистості.

Роль біологічного фактору у розвитку особистості підтверджують численні роботи відомих як вітчизняних – Б. М. Теплов, В. Д. Небиліцин, В. С. Мерлін, Е. А. Голубева,